

ΙΩΑΝΝ. Β. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεολογικῆς

ΜΩΣΑΪΚΟΝ ΔΑΠΕΔΟΝ ΕΝ ΔΕΛΙΩΝΕΣ

Πλησίον εἰς τὸν ἀνεμόμυλον τοῦ ἡμῶρον τῶν Ἐπιβατῶν ἀπέχοντος χωρίου Δελιῶνες ἀνευρέθη τυχαίως τῷ 1920, ἀνασκαπτομένου τοῦ παρακειμένου χώρου, εἰς βάθος ἐνὸς μόλις μέτρου, ἀξιόλογον μωσαϊκὸν δάπεδον (dallage en marquetterie).

Μόλις ἔλαβον γνῶσιν τούτου, εἰδοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε Σχολάρχου τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας Χάλκης Σεβασμιωτάτου Ἀγίου Θωατείρων κ. Γερμανοῦ, μετέβην ἐπὶ τόπον καὶ διενεργήσας ἀνθρῶν ὅπων εἰς διάφορα σημεία, διεπίστωσα ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μωσαϊκὸν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατεῖχεν ἑκτασιν μήκους μετ' 23 μ. πλάτους δὲ ἄνω τῶν 10 μ.

Τὸ μωσαϊκὸν εἶναι ἐφηρμοσμένον ἐπὶ στοίματος ἐπιμελῶς καὶ στερεῶς ἐκτισμένου διὰ λίθων, τεμαχίων πλινθῶν καὶ ἀμμοκονίας. Παριστάνονται δὲ ἐπ' αὐτοῦ κύκλοι ἀλληλενδοτεῖ, ῥόδακες καὶ διάφορα γεωμετρικὰ σχήματα. Ἐν τινι τετραγώνῳ παριστάνεται ὁστρακόδεσμα κατὰ σειρὰς τοποθετημένα συμμετρικῶς. Εἰς ἓν δὲ ἄκρον εἰκονίζεται πτηνὸν ἱπτάμενον.

Ἡ βίασις τοῦ μωσαϊκοῦ εἶναι πάντοτε λευκή, τὰ δὲ διάφορα σχέδια ἐγχρώμα. Κυριώτερα χρώματα εἶναι τὸ ἔντονον πορφυροῦν, τὸ κίτρινον, τὸ κυανόν καὶ τὸ μέλαν. Οἱ κυβίσκοι τοῦ μωσαϊκοῦ ἔχουσιν ἐπιφάνειαν ὀκτώ χιλιοστῶν τοῦ μέτρου.

Αἱ ἐπιχώριαι παραδόσεις οὐδὲν ἀναφέρουσι περὶ ὑπάρξεως μνημείου τινὸς ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ. Ἐν τούτοις ὅμως ἐν τῇ συνθέσει τοῦ οἰκοδομικοῦ ὅλκου τοῦ παρακειμένου ἀνεμομύλου ὑπάρχουσι συντρίμματά τινα προσερχόμενα ἔξ ἀρχαίου κτιρίου καὶ δὴ κιονίδιά τινα καὶ διάφορα μάρμαρα.

Ὑποθέτω ὅτι πρόκειται περὶ λουτρῶνος ρωμαϊκῶν χρόνων.

Τὴν ὑπαρξιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος μωσαϊκοῦ ἐν Δελιώνες διεπίστωσε καὶ ὁ Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς κατὰ τὸ 1885 ἰδὼν τοῦτο μόνον ἐπ' ὀλίγα λεπτά, ὥς λέγει ὁ ἴδιος, κατὰ τὴν ἀπὸ Ἐπιβατῶν εἰς Καδήκιοι μετάβασίν του. Ἴδου τι λέγει ἐπὶ λέξει ἐπὶ τοῦ προκειμένου:

«Διὰ πρῶτην φορὰν ὑποδεικνύω ἐνταῦθα τὴν ἀνακάλυψιν ποικιλο-

χρόου ἐκλεκτοῦ μωσαϊκοῦ παριστῶντος ὥραϊα γεωμετρικὰ σχήματα ἄξια νὰ περικυβερτήσῃ μίαν σελίδα ἀρχαιολογικοῦ βιβλίου. Εἶδον τοῦτο ἐπ' ὀλίγα λεπτά κατὰ τὴν ἀπὸ Ἐπιβατῶν εἰς Καδήκιοι μεταβάσιν μου, ἐν συνοδίᾳ τοῦ κ. Φ. Ἀρχιγένους· εὐρέθη ἐν ἀρτίῳ τετραγώνῳ σχήματι εἰς βάθος δύο σπιθαμῶν καὶ λίαν πλησίον ἐνὸς τῶν ἐν Δελιοῦν ἀνεμομύλων. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου ἐσκεπτόμην νὰ τὸ σχεδιάσω, ἀλλ' εὖρον τότε αὐτὸ κεκαλυμμένον ὑπὸ θολωδεστάτων ὑετωδῶν ὑδάτων. Τὰ παῖδιά τοῦ χωρίου εἶχον βλάψῃ μίαν αὐτοῦ ἄκρην καὶ καθήκον μου ἐθεώρησα νὰ συστήσω εἰς τὸν ἰδιοκτήτην μυλωνῶν νὰ τὸ καλύψῃ ἐκ νέου διὰ χωμάτων, ἵνα ἐν δευτέρᾳ ἐκδρομῇ, ἣν ἔλπίζω νὰ ἐκτελέσω προσεχῶς, μελετήσω αὐτὸ λεπτομερῶς, ἐφάνη δὲ πρόθυμος. Ὁ αὐτὸς ἀνεῦρεν ἐνταῦθα τεμάχιον ἐπιγραφῆς καὶ τμήματα γλυπτῶν μαρμάρων, ἅτινα ἔκτοτε διεσκορπίσθησαν».¹

Σημειωτέον προσέτι ὅτι παρὰ τὴν κεντρικὴν πύλιν τοῦ ναοῦ τοῦ χωρίου ὑπάρχει κιονόκρανον ρωμαϊκῶν χρόνων, οὗτινος ὁ μὲν ἄβαξ ἔχει διάμετρον 0,40 ὁ δὲ ἀστράγαλος 0,30. Τὸ ὕψος τοῦ κιονοκράνου εἶναι 0,42. Τὰ φύλλα τῆς ἀκάνθου εἶναι ἀμελῶς γεγλυμμένα· ἐγένοντο δὲ ἐπὶ τῶν νευρώσεων αὐτῶν ὅπαι διὰ τοῦ ναοῦ. Ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς νοτίου πλευρᾶς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ναοῦ εἶναι ἐντεταχισμένα δύο μικρῶν διαστάσεων μαρμάρινα ἀνάγλυφα εἰκονίζοντα τὴν συνήθη παρῴστασιν τοῦ πενθίμου δαίμονος.

Τὸ χωρίον Δελιοῦν οὐδαμῶς ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων· περὶ τῆς ἐτυμολογίας ὅμως τοῦ τοπωνυμίου λέγονται πολλὰ μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ὥς καὶ μεταξὺ τῶν περιούκων, ἐν Σηλυβρίᾳ δηλονότι καὶ Ἐπιβάταις.

Τουρκιστὶ αἱ Δελιοῦν καλοῦνται **Σιουργκιούν κιοϊ**, ἥτοι χωρίον ἐξορίας ἢ ἐξορίστων. Τοῦτο δὲ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ δημιουργηθῇ ὁ θρύλος, καθ' ὃν τὸ χωρίον ἔκειτο ἄλλοτε παρὰ τὴν θάλασσαν μεταξὺ Ἐπιβατῶν καὶ Σηλυβρίας πλησίον τῶν διδύμων Θερραϊκῶν τύμβων, τῶν νῦν Ἀράπ Τεπέδων καλουμένων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ κάτοικοι ἐλήστευον τοὺς ταξιδεύοντας ἐπὶ τῆς τῷ χωρίῳ των διασχιζούσης δημοσίας ὁδοῦ, μετετοπίσθησαν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐνδοτέρω, ὅπου νῦν εὐρίσκεται τὸ χωρίον. Ἐκ τοῦ ὅτι δὲ οἱ κάτοικοι ἐν τῇ παλαιᾷ αὐτῶν τοποθεσίᾳ εὐρισκό-

1. Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κερσεμῶς, «*Ἀρχαιοῖτες καὶ Ἐπιγραφαὶ τῆς Θράκης*». Ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ ΙΖ' τόμου τοῦ περιοδικοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινῇ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, σελ. 70. Φαίνεται ὅτι ὁ μακαρίτης Π. Κερσεμῶς δὲν ἐξετέλεσε τὴν δευτέραν ἐκδρομὴν του· τὸ δὲ μωσαϊκὸν καλυφθὲν διὰ χωμάτων τῇ ὑποδείξει του ἐλησιμονήθη ἔκτοτε.

μενοι ἐλήστεινον τοὺς διαβάτας ἀποδεκατίζοντες αὐτοὺς ὡς **Τελῶναι** ὀνομασθήσαν «Τελιώνας», ἐξ οὗ ἡ ὀνομασία «Δελιώνας».

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν μετοικεσίαν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς τουρκικῆς ὀνομασίας, αὕτη ἐνέχει στοιχεῖα πιθανότητος, πλὴν τὰ τῆς ἐτυμολογίας εἰσὶν ὅλως παρακεανδυνευμένα.

Ἡ ἀναζήτησις ἐν τῇ ὀνομασίᾳ «Δελιώνας» ἀρχαίου τοπωνυμίου ἢ ἐθνονυμικοῦ προκειμένου περὶ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ἥς εἴπαρ τις καὶ ἄλλη μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν διετήρησε μέχρις ἡμῶν διὰ μέσου τῶν, χιλιετηρίδων ἀνέπαφα καὶ ἀκέραια τὰ ἀρχαῖα τοπωνύμια (Δημοκρατία, Καλλικράτεια, Γάνος καὶ τόσα ἄλλα) εἶναι ἀπολύτως δεδικαιολογημένη. Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι καὶ τὸ τοπωνύμιον «Δελιώνας» εἶναι ἀρχαῖον, ἀλλ' ἡ ταύτης παρουσιάζει δυσχερείας λόγῳ τῆς σιγῆς τῶν πηγῶν.

***

Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει ἐθνονυμικὸν «Δολίονες».

«Δολίονες, οἱ τὴν Κυζικὸν οἰκοῦντες, οὓς Δολίεας εἶπεν Ἐκαταῖος, λέγονται καὶ Δολιόνιοι, καὶ θηλυκῶς Δολιονία.» (Στέφανος Βυζάντιος, ἔκδοσις Augusti Meinekii, Βερολίνου, 1849, σελ. 235).

Ἐκφράζω ὅθεν τὴν εἰκασίαν, ὑπὸ πᾶσαν ἐπιφύλαξιν ἐννοεῖται, ὅτι εὐρισκόμεθα πρὸ μετοικεσίας Κυζικηνῶν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Ἱστορικὰ γεγονότα συντρέχουσιν ἄλλως τε νὰ ἀποκτήσῃ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος εἰκασία πιθανότητα.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὅτε ὁ στόλος τῶν Ἀράβων ἐκυριάρχει τοῦ Αἰγαίου ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου, οἱ κάτοικοι τῶν νήσων καὶ τῶν ἡπειρωτικῶν παραλίων, ὅσοι διέφυγον τὸ φάσγανον ἢ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἔσπευδον νὰ μετοικίσωσι πανοικεῖ εἰς τόπους ἀσφαλετέρους. Τὸ 670 ὁ στόλος τῶν Ἀράβων εἰσῆλθεν εἰς τὴν Προποντίδα καὶ καταλαβὼν τὴν Κυζικὸν κατέστησε ταύτην ὀρμητήριον, ὁπόθεν ὀρμώμενος καθ' ἕκαστον θέρος ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη συνεχῶς ἐπετίθετο κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἕως ὅτου τῷ 677 ὑπέστη τελείαν καὶ ἐπονείδιστον πανωλεθρίαν⁽¹⁾. Κατὰ τὸ ἑπταετὲς ἐν τούτοις διάστημα τῆς ἐγκαταστάσεώς των εἰς Κυζικὸν οἱ Ἀράβες δεινῶς ἐπέσαν τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως ταύτης καὶ

(1) Βλέπε ἐμὸν σῆμα *Les Palais et les Eglises des Blachernes*, Athènes, 1928 σελ. 41 ἑ.

τῆς περιοχῆς τῆς. Τότε δὲ φαίνεται ὅτι κάτοικοι *Δολιόγων* ἦτοι Κυζικηνῶν μετόκησαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Τὴν ἐπελθοῦσαν δ' ἐρήμωσιν τῆς χώρας ἐκείνης θέλων βραδύτερον νὰ ἀναπληρώσῃ Ἰουστινιανὸς ὁ Β' ὁ Ρινότιμος, μετέφερε κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ βασιλείαν (685—696) εἰς Κύζικον πανοικεῖ τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου Κύπρου, ἰδρύσας τὴν Ἰουστινιανούπολιν καὶ ἐπιτρέψας τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Κύπρου τὴν διατήρησιν καὶ τοῦ αὐτοκεφάλου του καὶ ἀπασῶν τῶν προνομίων του, τοῦ Μητροπολίτου Κυζίκου ὑπαχθέντος ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του.

Τὰ ἀνωτέρω γεγονότα διεδραματίσθησαν κατὰ τὴν περίοδον, ἣτις ἐν τῇ Βυζαντιακῇ Γραμματιολογίᾳ καλεῖται «*Περίοδος τῆς Μεγάλης Σιγῆς*». Ἐπομένως ἀπὸ τὰ πενιχρὰ καὶ σπάνια φιλολογικὰ προϊόντα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντλήσωμεν περισσοτέρας εἰδήσεις καὶ λεπτομερείας περὶ τῶν ἱστορικῶν συμβεβηκότων τῶν χρόνων ἐκείνων.

Οὐχ ἦτον ὅμως ἡ σύγχρονος ἱστορικὴ ἐπιστὴμη κατορθώνει σήμερον νὰ συμπληρώη τὰς παρὰ τῶν χρονογράφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παρεχομένας πενιχρὰς εἰδήσεις ἀπὸ τὰ περιφρονημένα *Συναξάρια*. Χάρις εἰς αὐτὰ πράγματι πλεῖστα ὅσα σκοτεινὰ σημεῖα, ἰδίᾳ τοπογραφικά, διελευκάνθησαν σχεδὸν τελείως. Ἀπειράριθμοι πληθεῖς *Συναξαρίων* κεῖται ἀνεξερεύνητος εἰσέτι ἐν διαφόροις Βιβλιοθήκαις καὶ δὴ ἐν ταῖς τῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Δὲν εἶναι ἀπίθανον ἡ βιογραφία ἐπιχωρίου τινὸς ἁγίου νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μίαν ἡμέραν τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχολεῖ.